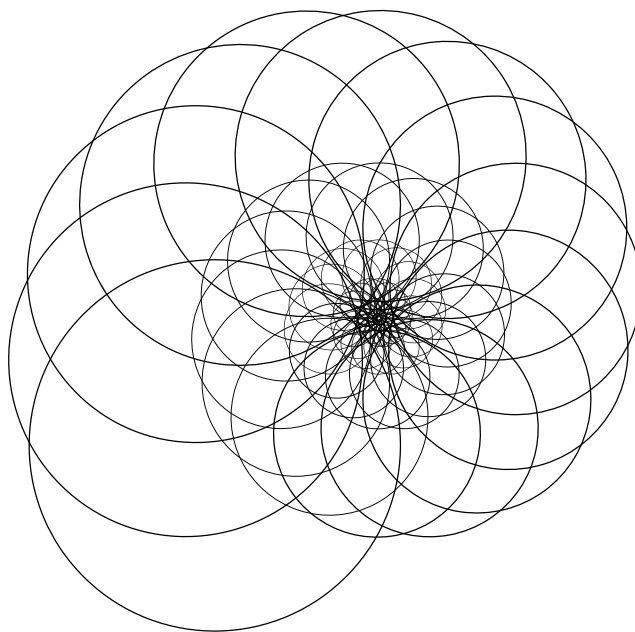

ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΛΟΓΙΚΗΣ

Λογική - Διαλεκτική
ή Θεωρία της Γνώσης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

Β' ΕΚΔΟΣΗ
ΚΕΦΑΛΟΝΙΑ 2024

Τίτλος: **ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΛΟΓΙΚΗΣ**
Λογική – Διαλεκτική ή Θεωρία της Γνώσης

Συγγραφέας: **Επαμεινώνδας Ξενοπούλος**
www.epistemology.gr

Επιμέλεια έκδοσης: Κατερίνα Ξενοπούλου
email: katerinaxenopoulou@gmail.com

Εξώφυλλο - Σελιδοποίηση: Λίλα Μαραζάκη

Εκτύπωση - Βιβλιοδεσία:
ΓΡΑΦΗΜΑ Α.Ε.
Λεωφ. Ελευθερίας 29, 174 55 Άλιμος
τ. 2107251600, grafima@otenet.gr

Β' ΕΚΔΟΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ "ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ"
www.aristofleditions.com
Κατελειός 28082, Κεφαλονιά
τ. 2671081009

ISBN: 978-618-87332-0-6

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας των εκδοτών κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	15-19
---------------	-------

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

I. ΟΡΙΣΜΕΝΑ ΘΕΜΕΛΙΑΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

1. Η αναζήτηση της μεθόδου	20-22
2. Οι σημερινές συνθήκες της έρευνας	23-27
3. Τα αίτια της αποτυχίας	27-30
4. Η «οδός» προς τη λύση	30
4.1. Το ξεπέραςμα της στενότητας των τυπικών λογικών πλαισίων	36-37
4.2. Η έκφραση της μοφής των διαλεκτικών κατηγοριών	37-42
5. Το «ξεπέραςμα» της δίτημης τυπικής λογικής	43-47

II. Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΤΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

1. Η ιστορική ενότητα της σκέψης	48
1.1. Τυπική και διαλεκτική σκέψη: ενότητα και διαφορά τους	48-50
1.2. Τυπικο-στατικά χαρακτηριστικά της σκέψης	51-53
1.3. Τα δυναμικο-διαλεκτικά χαρακτηριστικά της σκέψης	53-57
2. Οι ιστορικές φάσεις της πορείας της σκέψης	57-66

III. ΟΙ ΛΟΓΙΚΕΣ ΔΟΜΕΣ ΤΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

1. Η ενότητα γνωσιοθεωρίας-λογικής-διαλεκτικής	67-76
2. Γέννηση των λογικών (τυπικο-διαλεκτικών) δομών της σκέψης	76
2.1. Οι τυπικο-στατικές λογικές δομές	76
2.1.1. Η φύση του αντικείμενού τους	76-82
2.1.2. Οι βαθμίδες της οντογένεσης των πραξιακών δομών της σκέψης	82-87
3. Οι δυναμικο-διαλεκτικές λογικές δομές	87-94
4. Η φύση της καινούριας λογικής	94-99

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

IV. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΛΟΓΙΚΗΣ

Εισαγωγικά	100-102
1. Προ-αριστοτελικά λογικά στοιχεία	103-104
1.1. Η διαλεκτική.....	104-105
1.1.1. Η διαλεκτική των Ελεατών	105-114
1.1.2. Η διαλεκτική του Ηράκλειτου	114-116
1.1.3. Η διαλεκτική των Σοφιστών	116-117
1.1.4. Η διαλεκτική του Πλάτωνα	118-119
1.2. Η σύσταση της μαθηματικής επιστήμης	119-122
1.3. Η ταξινομική υφή της σκέψης του Αριστοτέλη	122-124
2. Το έργο του Αριστοτέλη	124-140
3. Η μετα-αριστοτελική πορεία της Λογικής μέχρι τον Leibniz.....	140
3.1. Η προτασιακή λογική των Στωικών	140-142
3.2. Από τους Στωικούς στη λογική και μεθοδολογία των Σχολαστικών μέχρι τον 17 αιώνα.....	142-147
4. Η λογική του Leibniz.....	147-151
5. Η λογική από τον Leibniz μέχρι σήμερα	151-152
5.1. E. Kant (1724-1804)	152-153
6. Η κατεύθυνση της τυπικο-στατικής λογικής	153
6.1. G. Boole (1815-1864).....	153-155
6.2. Gottlob Frege (1848-1925)	155-160
6.3. D. Hilbert (1862-1943)	160-166
6.4. G. Peano (1858-1932)	166-167
6.5. B. Russell (1872-1970)	167-168
6.6. Μεταγενέστερες και παράλληλες εξελίξεις	168-171
7. Κατεύθυνση της δυναμικο-διαλεκτικής λογικής	172
7.1. Hegel και Λογική	172-177
7.2. Η κατοπινή εξέλιξη	177-178
7.3. Οι διαφορετικές» λογικές	178-179
7.3.1. Οι τροπικές λογικές (modals)	179-182
7.3.2. Οι πλειότιμες λογικές	182-183
7.3.3. Οι λογικές του «νοήματος»	183
7.3.3.4. Οι απόψεις του Suzsko	183-187

7.3.3.5. L. Rogowski	187-188
7.3.3.6. D. Dubarle	188-194
7.3.3.7 Διάφορες άλλες απόψεις	194

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Η ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ NOVUM ORGANUM

V. Η ΓΝΩΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΑ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ - ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ

1. Εισαγωγικά	195-198
1.1. Οι όροι «κατάσταση» και «προτσές»	198-199
1.2. Οι όροι «κίνηση» και «μεταβολή-ετεροίωση»	199-200
1.3. Οι όροι «γεγονός-γινόμενο» και «συμβάν-συμβαίνον»	200-201
2. Η γνωσιολογική αντιστοιχία ανάμεσα στο Sp και στο [Y(L,B,Θ) + Sa] ..	201
2.1. Εισαγωγικά	201-202
2.2. Η τυπική, η δυναμική και η πραγματική αντίφαση στην αντιστοιχία των:	
Sp και Sa απέναντι στη σημασιολογική τριάδα Y(L,B,Θ)	202-207
2.2.1. Πώς αλλάζει το Sp σαν πρότσες	207-209
2.2.2. Πώς αλλάζει το Sa	209-210
3. Το καθολικό U του Hegel και το καθολικό V της μπουλιανής άλγεβρας	210-212
4. Το καθολικό U του Hegel και το ενικό S του Marx	212-219
5. Πώς αλλάζουν τα Sp, Sa και (L,B,Θ) στην ανάμεσά τους αντιστοιχία	219-221

VI. ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΦΟΡΜΑΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΤΥΠΙΚΟ-ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ ΤΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

1. Πρώτη πρόσεγγιση φορμαλοποίησης	222-226
2. Μορφολογία του τυπικο-διαλεκτικού λογικού συστήματος.....	226
2.1. Τα στοιχεία του συστήματος	226-228
2.2. Το πρόβλημα των τελεστών	229-233
2.2.1. Η αντιστοιχία ανάμεσα Sp+Sa προς την Y(L,B,Θ)	233-238
2.2.1. Η τριπλή σύμπτωση Sp, Sa και f(x) στις δηλωτικές προτάσεις .	238-240

3. Το πρόβλημα της αλήθειας του συστήματος.....	240
3.1. Προσδιορισμένη και απροσδιόριστη αλήθεια	240-247
3.2. Η τυπικο-διαλεκτική προτασιακή μήτρα του κόσμου	247-249
3.3. Το σημείο επαφής περιγραφής και πραγματικότητας	249-251
3.4. Οι τιμές αλήθειας του συστήματος	251-256
4. Ερμηνεία και μοντέλα του συστήματος	257-258
5. Οι διάφορες επιστημολογικές ερμηνείες της λογικής	259-263
6. Οντολογικο-γνωσιολογική αφετηρία των αξιωμάτων της λογικής.	264-269
7. Οι «λογικές» αξιωματικές θέσεις της λογικής	270
7.1. Οι τυπικο-στατικές αξιωματικές θέσεις και δομές της λογικής	271-273
7.2. Οι δυναμικο-διαλεκτικές λογικές αξιωματικές θέσεις και δομές	273
7.2.1. Η δυναμικο-διαλεκτική του Ηράκλειτου	274-275
7.2.2. Οι χεγκελιανές διαλεκτικές λογικές δομές και αξιωματικές θέσεις	275-276
7.2.3. Μαρξιστικές λογικές δομές και αξιωματικές θέσεις	276-277
8. Οι τυπικο-διαλεκτικές δομές και αξιωματικές θέσεις	277
8.1. Ο διαλεκτικός χαρακτήρας της αντίφασης	278-281
8.2. Η πραγματική αντίφαση στο πραγματικό επίπεδο	281
8.2.1. Η φύση των ιδιοτήτων και επιδράσεων, των δυνάμεων και τάσεων	283-285
8.2.2. Ορισμός της πραγματικής αντίφασης	285-287
8.3. Η έκφραση της πραγματικής αντίφασης στο προτασιακό επίπεδο ...	287-288
8.4. Αιτιοκρατικός ή πιθανοκρατικός προσδιορισμός των αποτελεσμάτων της έρευνας;	289-290
9. Οι λογικές διαλεκτικές δομές της σκέψης.....	290
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ	292-308
ΕΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	309

ΠΙΝΑΚΑΣ

Οι λογικές αξιωματικές θέσεις

α. Οι τυπικο-στατικές αξιωματικές θέσεις

	<p>Παρμενίδεια αναλυτικός λόγος «κατάσταση» ισορροπία</p>
<p>I. Οντολογικό – Γνωσιολογική «εξωλογική» αξιωματική αφετηρία</p>	<p>ΕΙΝΑΙ προσδιορισμένο</p> <p>$(\forall x) f(x_1, x_2, \dots, x_n)$</p> <p>ή $F_i(G_i)$</p>
<p>II. Λογικές Αρχές</p>	<p>1. Ταυτότητας : $A=A$ την ίδια στιγμή</p> <p>2. Μη-αντίφασης. : $A. \sim A=0$ " " "</p> <p>3. Απ. Τρίτου : $A \vee \bar{A}=i$ " " "</p> <p>4. Αποχρώντας Λόγου : $A \rightarrow B \rightarrow \Gamma$</p> <p>(βλ. Βορέα - Leibniz - Couturat, ιδιαίτερα Heidegger, αντανάκλαση αιτιότητας)</p>

β. Οι δυναμικό-διαλεκτικές αξιωματικές θέσεις

γ. Οι τυπικο-διαλεκτικές αξιωματικές θέσεις

Ηρακλείεια
 διαλεκτικός λόγος (συνθετικός) αδιάκοπο ξεπέραςμα και συνεχής αντίφαση, χωρίς «κατάσταση» - ισορροπία «τα πάντα ρει αλλά και ουκ αν εμβαίης δις εις τον αυτόν ποταμόν»

Hegel-Marx
 διαλεκτικός γενετικός λόγος
 ...ξεπέραςμα → ισορροπία → ξεπέραςμα...
 processus - προτσές
 «τα πάντα ρει» αλλά και «ρει αεί γνωρίζομεν...»

→ ΓΙΓΝΕΣΘΑΙ
 απροσδιόριστο

$$(\forall x) \bullet \sim f(x_1, x_2, \dots, x_n)$$

$$\acute{\eta} N [f(x_1, x_2, \dots, x_n)]$$

→ ΕΙΝΑΙ - ΜΗ ΕΙΝΑΙ - ΓΙΓΝΕΣΘΑΙ
 αδιάκοπη χρονική εναλλαγή - προσδιορισμένο ↔ απροσδιόριστο

$$(\forall x) \overset{\infty}{\underset{\infty}{N}} p [f(x_1, x_2, \dots, x_n) \bullet \sim f(x_1, x_2, \dots, x_n)]$$

$$\frac{1/2^v}{1/2^{2v}} \dots \frac{0}{0} \dots \frac{1/2^{2v}}{1/2^v}$$

$$t_1 \dots t_2 \dots t_n$$

$$N[F_i]G_i$$

1. Αντίφαση συνεχής:

$$A \neq \bar{A} \neq \bar{\bar{A}} \dots \bar{\bar{\bar{A}}} \text{ και } A \vee \bar{A} \vee \bar{\bar{A}} \vee \dots \bar{\bar{\bar{A}}} \vee A$$

«ουκ αν εμβαίης δις εις τον αυτόν ποταμόν»
 (βλ. Ηράκλειτος)

1. Αντίφασης : $A=A$ και όχι \bar{A} την ίδια στιγμή
 $\acute{\eta}$: $A=A$ και $A \neq \bar{A}$ " " "
 $\acute{\eta}$: $A=A \bullet \sim A$ " " "

2. Ν^{ιστού} αποκλεισμένου: $A \vee \bar{A} \vee \bar{\bar{A}} \dots \bar{\bar{\bar{A}}}$ n

Υποσημείωση*

- Το $A=A \bullet \sim A$ σημαίνει όχι την ύπαρξη του αλλά το «τι εστί» του, αφαιρεί ιδιότητες, όχι το υπαρκτό υπόστρωμα. Όταν πω $A=A$ δεν υπονοώ αν υπάρχει ή όχι, αλλά: τι λογής είναι το ον.
 Επομενα: αν $A=p$ και $p=x$, είναι λιοντάρι τότε το $p=p$ σημαίνει όχι αν υπάρχει ή όχι το λιοντάρι, αλλά ότι είναι όμοιο, το ίδιο με τον εαυτό του από την άποψη ιδιοτήτων - ποιοτήτων: κατηγορημάτων στο χρόνο t_1 . Αν το $p \neq p$ στη t_2 τότε είναι διαφορετικό από τον εαυτό του p_1 και τότε δεν έχουμε μηδενική αντίφαση (ταυτότητα) δηλαδή $p=p$, αλλά $p \neq p$ και αν στην t_3 έχουμε επαύξηση των διαφορών και φτάσιμο όχι σε μηδενική διαφορά (ταυτότητα) αλλά σε μηδενική ταυτότητα (δηλαδή σε αντίφαση) τότε φτάνουμε σε πλήρη αντίφαση ($p \bullet \sim p = 0$). Η πλήρης ταυτότητα στους χρόνους t_1, t_2, t_3 γίνεται συνεχώς διαφορετικιά και τελικά στην t_n γίνεται μηδενική ταυτότητα, δηλαδή πλήρης αντίφαση. Ακριβώς εδώ έχουμε «πέραςμα» από

$$\text{ποιότητα } \frac{1/2^v}{1/2^{2v}} \dots \frac{0}{0} \dots \frac{1/2^v}{1/2^{2v}} \text{ σε άλλη ποιότητα}$$

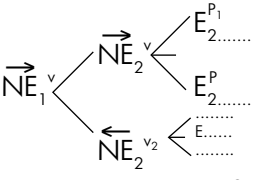
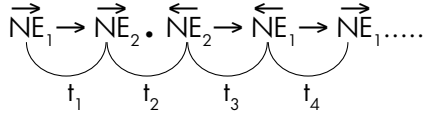
Υποσημείωση**

- Εδώ έχουμε κατάσταση γενετική βήμα - βήμα της αντικειμενικότητας, που οφείλεται στη συνάφεια - συσχέτιση - αλληλοδιείσδυση υποκειμένου - αντικειμένου, που οφείλεται στη μικροφυσική (βλ. φυσική) =
 Αντικειμενοποίηση - υποκειμενοποίηση
 Υποκειμενοποίηση - αντικειμενοποίηση
 Ταυτόχρονα όμως υπάρχει από το **ΕΓΩ** αδιάκοπη υπέρβαση

↓
 υποκειμενικό εγώ

- Στο άλμα δεν πρέπει να έχουμε αντιστρεψιμότητα γιατί είναι το άλμα η ίδια αντιστρεψιμότητα: αρνητική ή θετική
 - ωστόσο εντάσσεται στο χρόνο: διατάσσεται έτσι που:
 Εναλλαγή κατάστασης - πήδημα - κατάσταση
 Είναι - μη είναι - Γίγνεσθαι
 κατάσταση - χρόνος - χωρόχρονος
 Αντιστρεψιμότητα - χρόνος - χωροχρονικό

<p>III. Προ-αξιωματικές πραξιακές λογικές δομές αποκτημένες (ασυνείδητα γεννητικά: τόσο φιλογενετικά όσο και οντογενετικά) (μαγική αντίληψη)</p> <p>βλ. «Διαλεκτική της Συνείδησης», Επαμεινώνδας Ξενοπούλος, Αθήνα 1979)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Εγκιβωτισμός του μέρους στο όλο: $P \subseteq (PUQ)$ 2. Εγκιβωτισμός του μέρους ή του όλου στον εαυτό του: $(p \vee r) \supset r$ ή $AUA=A$ 3. Αντιμεταθετικότητα της ένωσης των μερών: $(p \vee q) \supset (q \vee p)$ ή $PUQ=QU P$ 4. Η διάταξη των εγκιβωτισμών: 5. Η διατομή των μερών ή των όλων: 6. Η μεταβατικότητα των εγκιβωτισμών: 7. Η συμπληρωματικότητα ή απλή αντιστρεψιμότητα 8. Η αμοιβαιότητα: $\bar{P} \subseteq Q \Leftrightarrow \bar{Q} \subseteq P$ 9. Η αντικατάσταση: <p>Υποσημείωση*** αν θεωρήσουμε: το όλο ή το μέρος: α. σαν ενική οντότητα β. σαν σύνολο πολλόπτης όντων ενικών γ. σαν σύνολο ενικών όντων - άτομα δ. σαν σύνολο από πολλότητες - τάξεις όντων</p> <p>Υποσημείωση**** πορεία αφαίρεσης: - Αριστοτελική: από τα αντικείμενα αφαίρεση - είναι η σχέση γένος προς είδος και όλη η κλίμακα από το είδος ειδικότατο προς το γένος γενικότατο - εδώ πλαίσια τυπικό-στατικά ένωση \cup διάζευξη \vee συνεπαγωγή \supset - τυπικός συλλογισμός σε ακίνητο όν</p>
<p>IV. Αξιιώματα της λογικής</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Δομές αξιωματικές, ατομικές <p><u>Λογικός ατομισμός</u> (Russell)</p> <ol style="list-style-type: none"> α. $\vdash (p \vee \bar{q}) \vee p$ β. $\vdash \bar{p} \vee (p \vee q)$ γ. $\vdash (p \vee \bar{q}) \vee (q \vee p)$ δ. $\vdash (p \vee q) \vee (r \vee p) \vee (r \vee q)$ <ol style="list-style-type: none"> 2. Δομές αξιωματικές Συνόλου (Piaget) log. 289. παρ. 30-305 J. Nicod

	<p>1. Συνολικό γεγονός με συνολικό γεγονός (όλο με όλο) συνθήκες γεγονότων: A</p> <p>παράγονται αμοιβαία: ετεροποιούνται</p> <p>2. Μέρη γεγονότος με το όλο παράγοντα αμοιβαία B</p> <p>3. Συνέπειες γεγονότων Γ <u>μετασχηματίζονται αμοιβαία</u></p> <p>4. Χωροχρονική γεγονότων αντικατάσταση Δ</p> <p>1. ασύμμετρες σειρές I = ταυτότητα N = άρνηση R = αμοιβαιότητα C = αντιμεταθετικότητα</p> <p>μητρική εικόνα $\vec{N}p [f (x_1, x_2, \dots, x_n)]$</p> <p><u>Διαλεκτικές κατηγορίες</u> μετάβαση από την μία στην άλλη: - ποιότητα - ποσότητα... - δυνατότητα - πραγματικότητα... - αναγκαιότητα - τυχαίο....</p> <p>Τιμές αληθείας βλ. Quine Piaget</p> <p>με $T \perp$</p> <p>Υποσημείωση***** - εδώ αφαίρεση <u>ανακλαστική</u> reflexion, εξάγεται από την δράση του υποκειμένου πάνω στα αντικείμενα INRC → διαλεκτικός συλλογισμός με χρήση του στατικού τυπικού συλλογισμού</p>
<p>1. Ασύμμετρη σε σειρά σχέση: σχέση $A \neq A'_1 \neq A''_1 \dots \neq A'''_n$ αδιάκοπο ξεπέραςμα χωρίς ισορροπία σχετική $x < y \neq y < x$ μη - ανακλαστική</p> <p>2. Δομές αξιωματικές Συνόλου</p>	<p>Δομές αξιωματικές Συνόλου (Piaget παρ. 36, 305)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Πραγματική αντίφαση ή ανταγωνιστική αλληλεπίδραση 2. Σχετική σταθερότητα (εννοιακό σταμάτημα της κίνησης) 3. Η παγκόσμια αλληλεξάρτηση, καθολικότητα 4. Ιστορικογενετική

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Στην αρχή είναι η Πράξη κι όχι ο Λόγος»;

Ο Λόγος είναι η σπίθα που ξεπετάγεται από την επαφή ανάμεσα στην πρακτική δραστηριότητα του φυσικού-κοινωνικού ανθρώπου και στη φύση, τον καιρό που η ομάδα των ανώτερων θηλαστικών αρχίζει να χρησιμοποιεί και να κατασκευάζει εργαλεία. Από τη στιγμή αυτή ανάμεσα στο γνωστικό όργανο του ανθρώπου και στη φύση παρεμβάλλεται με τη μέσα στην κοινωνική ομάδα πράξη του: ο Λόγος, τόσο σκέψη, όσο και σαν γλώσσα, διαρθρωμένη ομιλία κι αναφαίνεται η απαρχή σχηματισμού της κοινωνικής και της ατομικής συνείδησης.

Η αδιαμόρφωτη ακόμα συνείδηση του υποκείμενου «βλέπει» τον κόσμο συνολικά, γκλομπλιστικά, συγκρητικά και ταυτόχρονα σαν αδιάκοπα μεταβαλλόμενο ζωντανό οργανισμό, ανθρωπομορφικά. Εδώ δυναμικό και στατικό είναι αξεχώριστα δεμένα στην πρωτόλεια συνείδηση και σκέψη του και ο απέναντί του κόσμος παρουσιάζεται στο συνειδησιακό του πεδίο σαν καλειδοσκοπικός κινούμενος-ζωντανός πίνακας, όπου τόσο μονάχα κατανοεί, όσο τον υποστασιοποιεί και τον αντικειμενοποιεί μέσα και από την κοινωνική και πρακτική δραστηριότητά του.

Από τις απαρχές του ο Λόγος, δηλ. η ικανότητα της σκέψης και της συνείδησης του ανθρώπου για ταξινόμηση και συσχέτιση, ιδιότητες που τις κατακτά στο ιστορικό πρότυπο εξέλιξης της λογικής οργάνωσής της (σαν αντανάκλαση της πορείας του ίδιου του γίνεσθαι του όντος και του εαυτού του), είναι δυναμικός-διαλεκτικός. Και τούτο γιατί το Όν το ίδιο πορεύεται διαλεκτικά. Επιγραμματικά τον όρισε ο Ηράκλειτος: «άλογον δέ κάκεινο δόξειεν άν, εί ό μέν όλος ούρανός και έκαστα τών μερών άπαντ' έν τάξει και λόγωι, και μορφαίς και δυνάμεσιν και περιόδοις, έν δέ ταίς αρχαίς μηθέν τοιούτον, άλλ' ώσπερ είκη κεχυμένων ό κάλλιστός ό κόσμος».

Με τις απαρχές όμως κατασκευής εργαλείων, στην πορεία της ιστορικής εξέλιξης, και μέσα από το αδιαμόρφωτο αυτό ασυνείδητο δυναμικο-διαλεκτικό αντίκρουσμα του κόσμου από το γνωστικό όργανο του ανθρώπου, θα αναδυθούν οι πρώτες λογικές δομές και θα φανερωθούν οι απαρχές της πρώτης αντίθεσης, της γέννησης του καινούργιου: του στατικού Λόγου (Παρμενίδης), δηλαδή των τυπικο-στατικών λογικών δομών της σκέψης, με την παράλληλη συνύπαρξη του αυθόρμητου δυναμικο-διαλεκτικού αντικρύσματος του κόσμου από τη σκέψη (Προσωκρατικοί, Ηράκλειτος, κ.ά.).

Ο στατικός Λόγος είναι τη τάση της σκέψης, της συνείδησης του ανθρώπου, να «βλέπει» τον κόσμο όχι στην κίνηση και μεταβολή του αλλά αντίθετα στην ακινησία του και στη σταθεροτητά του, να κάνει αφαίρεση της κίνησης. Η τάση της σκέψης

του υποκείμενου μέσα στην κοινωνική πρακτική δραστηριότητά του, όπως είπαμε είναι να κάνει αφαίρεση της κίνησης και μεταβολής, και τούτο γιατί μονάχα έτσι θα μπορούσε να συλλάβει και να αναγνωρίσει το αντικείμενο, τα όντα γενικά, και να τα ξεχωρίσει μέσα από την ασταμάτητη ροή του άμεσου περιγυρού του, όπως του παρουσιάζεται σαν αντανάκλαση, μέσα από τις αισθήσεις, στη συνείδηση του. Να μπορεί να πεί: «αυτό είναι αυτό στην ίδια στιγμή» ($A=A$), κάνοντας αφαίρεση του χρόνου και να φτάνει έτσι στη γνώση με την κατάκτηση των «τυπικοστατικών» λογικών αρχών: της ταυτότητας, της μη-αντίφασης, του αποκλειόμενου τρίτου, του αποχρώντος λόγου και των λογικών κατηγοριών, κατάκτηση που συντελείται στη διάρκεια της πρακτικής δραστηριότητας του υποκείμενου, σαν επανάληψη και εκτέλεση της ίδιας εξωτερικής πράξης του: ιδεατά. Μ' άλλα λόγια σαν εσωτερικοποιημένης πρακτικής δραστηριότητας: της σκέψης του. Να μπορεί έτσι να αναγνωρίζει στη διάρκεια της δράσης του κάτω από διαφορετικές συνθήκες το «ίδιο» αντικείμενο, τις «ίδιες» σχέσεις ανάμεσα στα όντα, όπου οι λογικές αυτές αρχές και κατηγορίες αποκρυσταλλώνονται με τη λέξη και την ομιλία.

Η τάση αυτή προς το στατικό Λόγο είναι η πρώτη αντίθεση που ξεπετάγεται από το «Συνολικό Αδιαμόρφωτο Λόγο» από την αρχική ασυνείδητη δυναμικο-διαλεκτική υφή του προς το αντίθετό του: το στατικό και που η εξέλιξή του θα κορυφωθεί με τη γέννηση και ανάπτυξη των ιδεαλιστικών μεταφυσικών συστημάτων.

Ο αυθόρμητος «Συνολικός Λόγος», δηλαδή το δυναμικό διαλεκτικό αντίκρουσμα του κόσμου απ' όπου αναφάνηκε και διαμορφώθηκε ο στατικός Λόγος σαν αντίθεση, παραμερίζεται (ασυνείδητα αρχικά, συνειδητά αργότερα) από τη διαμορφωμένη αδιάκοπα μέσα στην κοινωνική ομάδα συνείδησή του. Όμως αν στις κατοπινές βαθμίδες της ανάπτυξης της σκέψης κυριαρχούσε ο στατικός Λόγος, ο διαλεκτικός Λόγος είτανε πάντοτε ο αφανής συμπληρωματικός σύντροφός του.

Ωστόσο ο διαλεκτικός Λόγος, με τη σειρά του, στην πορεία της εξέλιξης κι ανάπτυξης της σκέψης και της γνώσης, ξεπερνά το στατικό Λόγο σαν αντίθεση και επόμενα σαν άρνησή του. Όπως στις απαρχές ο στατικός Λόγος αναδύεται από το «Συνολικό Λόγο» σαν άρνησή του το ίδιο και τώρα ο διαλεκτικός Λόγος με τη σειρά του, κάνει αντίθεση και ξεπερνά το στατικό Λόγο, τον αρνιέται κι έτσι έχουμε: άρνηση της άρνησης. Έχουμε το ανέβασμα, από το αρχικό αδιαμόρφωτο, συνολικό και δυναμικό, αλλά και ασυνείδητο αντίκρουσμα του κόσμου από το γνωστικό όργανο του υποκείμενου, προς την πρώτη άρνηση, απαρχή για το συνειδητό αντίκρουσμά του: το στατικό Λόγο. Κι από-δώ με τη σειρά του, το ανέβασμα προς τη δεύτερη άρνηση: το διαλεκτικό Λόγο, σαν άρνηση του στατικού Λόγου.

Ο διαλεκτικός Λόγος, σαν το τελευταίο προϊόν της εξελικτικής-διαλεκτικής ανοδικής πορείας της φύσης, αποτελεί το ανώτερο μέχρι σήμερα φτασμένο επίπεδο οργάνωσης των λογικών δομών της σκέψης και της συνείδησης, τόσο για την

κατανόηση του κόσμου, όσο και για τη δράση του υποκείμενου πάνω σ' αυτόν για την μεταβολή του.

Στο διαλεκτικό Λόγο περικλείονται σε άρρηκτη ενότητα, τόσο οι «τυπικο-στατικές» δομές της σκέψης (της πρώτης άρνησης), όσο και οι «δυναμικο-διαλεκτικές δομές της (της δεύτερης άρνησης) και ταυτόχρονα διαφαίνεται ο διαφορισμός τους, όπου σ' αυτόν τον διαφορισμό, οι πρώτες δομές της σκέψης δεν αποτελούν παρά τη «στιγμιαία» άδραξη της ακινησία του όντος, όμως μονάχα μέσα στη σκέψη, όπως παρουσιάζεται σ' αυτήν η αντανάκλαση της κίνησης και της ροής του εξωτερικού κόσμου.

Ύστερα από όσα είπαμε, γενικά, πιο πάνω βασικό και κύριο αντικείμενό μας εδώ, είναι να δείξουμε πως η «Λογική στην πληρότητά της», δηλαδή με τις «τυπικο-διαλεκτικές» λογικές δομές της, μια και αποτελεί το «ανάλογον» όργανο για την κατάκτηση της γνώσης και της επιστήμης, θα πρέπει, όπως το θεωρούσε ο Κ. Ματχ, πως δηλαδή η επιστήμη δεν είναι ολοκληρωμένη αν δεν εκφράζεται με τις μαθηματικές δομές της σκέψης¹, να δοκιμάσουμε να φορμαλοποιήσουμε και τις δυναμικο-διαλεκτικές δομές της σκέψης. Μονάχα έτσι θα φθάσουμε στη γνήσια ανάλυση του περιεχόμενου των προτάσεων, έτσι που η Λογική εκτός από το βάθος και την πληρότητά της που χαρακτηρίζουν τις «δυναμικο-διαλεκτικές» λογικές δομές της, θ' αποκτήσει και την ακρίβεια που θα της προσδώσουν οι «τυπικές» λογικές δομές της.

Για να φωτίσουμε το πρόβλημά μας, αυτό που πρέπει να κάνουμε τώρα είναι να δούμε: α) Στο πόσο έχουμε προχωρήσει στην εξέλιξη και στην ανάπτυξη των τυπικο-στατικών δομών της σκέψης από τις απαρχές της μέχρι σήμερα, από τους αρχικούς στοιχειώδεις φορμαλισμούς της κλασικής αριστοτελικής Λογικής, προς τις πιο φορμαλιστικές λογικές δομές της «μοντέρνας Λογικής». β) Στο πόσο θα μπορούσαν να μας χρησιμεύσουν η ακρίβεια της «παραγωγικής» απόδειξης και οι αφαιρεμένες «αξιωματικές μέθοδοι» και γ) Στο πώς φτάσαμε σήμερα στο σημείο κρίσης των φορμαλιστικών αυτών λογικών μεθόδων, κρίσης που είναι ταυτόχρονα και το σημείο του κορυφώματός τους και του ξεπεράσματος τους. Και το ξεπέρασμα της κρίσης αυτής μας οδηγεί αμέσως σε μια άλλη διαπίστωση: στο πως δεν μπορούμε ν' αρκεστούμε μονάχα στο γεγονός της διαμορφωμένης σήμερα κατάστασης στο πεδίο αυτό, δηλαδή της δίτιμης μοντέρνας λογικής. Και τούτο γιατί το σημερινό αυτό επίπεδο έχει πίσω του ολόκληρη ιστορική ακολουθία από εξελικτικές διαλεκτικές βαθμίδες για να καταλήξει στη σημερινή και μάλιστα σε σημείο που αν δεν ξεκινήσουμε, τη μελέτη μας, από τα αρχικά στάδια της σκέψης, δηλαδή από τη γέννηση των λογικο-μαθηματικών δομών της σκέψης στο σύνολό τους, δεν θα μπορούσαμε να κατανοήσουμε με πληρότητα τις σημερινές προσπάθειες ξεπεράσματος της «τυπικο-στατικής» λογικής, τόσο στην κλασική, όσο και στην μοντέρνα, τη συμβολική ή μαθηματική λογική.

Και είναι ολοφάνερη η τάση αυτή ξεπεράσματος της δίτιμης λογικής, αφού η ίδια οδηγεί αναγκαστικά με την κρίση της, να γίνουν ορατοί μηχανισμοί της λογικής σκέψης που ξεπερνάνε τα πλαίσια των λογικών μηχανισμών που μας αποκάλυψαν τα «Principia Mathematica». Κι αν ήρθαν στο φώς: η τρίτιμη λογική του Łukasiewicz, οι πλειότητες, οι τροπικές λογικές (Lewis κ.ά.), που κι αυτές όπως δείχνει ο A. Prior, τελικά ανάγονται στη δίτιμη λογική σαν μερικές περιπτώσεις της, ωστόσο έδωσαν αφορμή να προκύψουν ορισμένες τάσεις που οδήγησαν στις προσπάθειες των S. Rogowski, R. Suszco, S. Jaskowski, G. Gunther κ.ά., με προοπτική να φορματοποιήσουν τις πραξιακές δομές της διαλεκτικής σκέψης.

Αυτά όλα μας αναγκάζουν να εξετάσουμε με την παρακάτω σειρά τις ενότητες:

- I. Ορισμένα θεμελιακά προβλήματα.
- II. Η ιστορική πορεία οργάνωσης της σκέψης.
- III. Οι λογικές δομές της σκέψης.
- IV. Η ιστορική διαμορφωση της λογικής.
- V. Η γνωσιολογική αντιστοιχία ανάμεσα στο υποκείμενο-αντικείμενο.
- VI. Αξιωματοποίηση φορματοποίηση των τυπικο-διαλεκτικών πραξιακών δομών της σκέψης.

Στην πρώτη ενότητα, θα πρέπει να δούμε το αντικείμενο της εργασίας μας όπως το είδανε οι παλιοί σοφοί και όπως παρουσιάζεται σήμερα, με στόχο να καταπιαστούμε με τις ιδιαιτερότητές του και να αντιληφθούμε τις δυσκολίες του, πορεία χρήσιμη για να φτάσουμε στο σκοπό μας όπως το διατυπώσαμε ήδη πιο πάνω.

Στη δεύτερη ενότητα, θα πρέπει να εξετάσουμε λίγο πιο λεπτομερειακά την ιστορική πορεία των οργανωτικών δομών της σκέψης. Και τούτο γιατί δεν μπορεί να γίνει κατανοητό κανένα πρόβλημα της γνώσης και της επιστήμης, αν δεν το αντιρύσουμε ιστορικο-γενετικά δηλαδή στην ιστορική του αλληλουχία, στη γέννηση και στην ανάπτυξή του μέσα στο αλυσίδωμα των γεγονότων του ιστορικού χρόνου.

Στην τρίτη ενότητα, είναι ανάγκη να δούμε όχι πια μονάχα την ανάπτυξη των οργανωτικών λογικών δομών της σκέψης στην ιστορική τους πορεία, αλλά να εξετάσουμε συστηματικά και γνωσιολογικά, με τη γενική μέθοδο τα θεμέλια τα ίδια της Λογικής, τη θέση της μέσα στα όρια της γνώσης και της επιστήμης. Μ' άλλα λόγια να κάνουμε και την επιστημολογία και της Λογικής της ίδιας στην πληρότητά της (δηλαδή με τις τυπικο-διαλεκτικές λογικές δομές της).

Στην τέταρτη ενότητα με τον τίτλο «Η Ιστορική διαμόρφωση της λογικής» θα πρέπει να εξετάσουμε την ιστορική πορεία των τυπικών λογικών δομών της σκέψης, αρχίζοντας από τις προ-αριστοτελικές συμβολές και περνώντας από τον Αριστοτέλη, τον θεμελιωτή της τυπικής λογικής, όπως το θέλει ο Kant, τους Στωικούς, τους μεσαιωνικούς λογικούς, να φθάσουμε στα νεώτερα χρόνια στη λογική των

Descartes, Spinoza, Leibniz και Kant. Από-δώ θα περάσουμε στις απόψεις της σύγχρονης Λογικής, της συμβολικής ή μαθηματικής, που από τα μέσα του περασμένου αιώνα με τους Boole, Morgan, Frege, Hilbert, Russell, Σχολές Βιέννης, Βαρσοβίας, κ.ά., οδήγησαν στις απόψεις των νεώτερων λογικών.

Από εδώ περνάμε στις πέμπτη, έκτη και έβδομη (*) ενότητες: όπου θα προσπαθήσουμε, χρησιμοποιώντας το ήδη διαθέσιμο οπλοστάσιο της μαθηματικής λογικής και τα «διαφορετικά» λογικά συστήματα, να φτάσουμε σε διαλεκτική σύνθεση μαζί με τις διαλεκτικές κατηγορίες και αρχές, όπου στο επίπεδό της θα αποτελέσουν ένα ανώτερο οργανικά διαρθρωμένο σύνολο των δομών της «λογικής σκέψης», προικισμένο ταυτόχρονα τόσο με την ακρίβεια των τυπικο-στατικών δομών της, όσο και με το βάθος, την πληρότητα και τον πλούτο των δυναμικο-διαλεκτικών δομών της, όργανο πιά κατάλληλο και πιο τέλειο μέχρι σήμερα, για την κατανόηση του κόσμου και ιδιαίτερα για τη μεταβολή του.

* ο συγγραφέας επρόκειτο να επεξεργαστεί και μία έβδομη ενότητα με τίτλο: VII. Μορφολογία του τυπικο-διαλεκτικού συστήματος, αλλά απεβίωσε στις 5 Μαΐου 1994. Η πρώτη έκδοση του βιβλίου από τα χειρόγραφα του συγγραφέα έγινε με επιμέλεια της οικογένειάς του το 1998. Για περισσότερες πληροφορίες στο www.epistemology.gr

I. ΟΡΙΣΜΕΝΑ ΘΕΜΕΛΙΑΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

1. Η αναζήτηση της μεθόδου

Ένα από τα κύρια θεμελιακά προβλήματα της φιλοσοφίας, από τις απαρχές της ακόμα, ήταν και είναι: ο τρόπος ζήτησης της αλήθειας, η μέθοδος για την κατάκτησή της, η αναζήτηση του «Όργανου», που με την βοήθεια του θα φτάνουμε στην επιστημονική γνώση. Και είπαμε: «είναι», γιατί το πρόβλημα αυτό, κατά παράδοξο τρόπο, παραμένει «ακόμα» και σήμερα στην πρώτη γραμμή της αναζήτησης στη σύγχρονη σκέψη. Βέβαια κάθε φιλοσοφική άποψη είναι ταυτόχρονα κι ένας τρόπος και μια μέθοδος προσπέλασης προς την αλήθεια κι όσο αν η αλήθεια αυτή εξαρτιέται από την κοινωνική θέση του στοχαστή, ωστόσο η μέθοδος θα μπορούσε να αποσπαστεί από το περιεχόμενό του κάθε φιλοσοφικού συστήματος και να κρατηθεί η τυπική μορφή του τρόπου της πορείας της και ενδεχόμενα να δώσει γόνιμα και έγκυρα αποτελέσματα. Όμως πάντοτε, όπως δείχνεται από την ιστορία των φιλοσοφικών συστημάτων, καθένα τους «πιάνει» ένα μέρος της αλήθειας.

Έτσι από την εποχή του Παρμενίδη και του Ηράκλειτου στη φιλοσοφική σκέψη, ήταν έντονη η προσπάθεια για την εύρεση του πιο «σωστού» και γόνιμου τρόπου αναζήτησης της αλήθειας. Γιατί συνδεότανε «άμεσα» ο τρόπος αυτός, από την εγκυρότητα των συμπερασμάτων που θα έβγαιναν, έτσι που η μέθοδος αυτή θα μπορούσε να μας οδηγήσει σε ορθά και χρήσιμα αποτελέσματα αν εφαρμοζόταν και σε οντολογικά προβλήματα. Για παράδειγμα, ο Πλάτων, με τη μέθοδο του της αναδρομικής ανάλυσης και τη διαλεκτική του: «σκαλί-σκαλί» από το ατομικό προς το μερικό και πιο πέρα προς το γενικό κι απο-δώ ανάδρομα προς την αφετηρία¹, ήθελε η μεθοδός του αυτή να γίνει το καθολικό όργανο για την ανεύρεση της αλήθειας. Όμως ο διπλός χαρακτήρας της φιλοσοφίας του, λογικός και οντολογικός μαζί, οδήγησε σε ναυάγιο ταυτόχρονα, τόσο το μεταφυσικό του σύστημα, όσο και τη θετική, γόνιμη μεθοδό του: της αναδρομικής ανάλυσης.

Η μέθοδος αυτή του Πλάτωνα μας δείχνει: «πως η λειτουργία της σκέψης είναι λειτουργία ανάλυσης», όπως γράφει ο L. Brunschvicg, «που από βαθμίδα σε βαθμίδα φτάνει στην ανακάλυψη μέσα απο το αλληλοδιάδοχο δίκτυ των φαινομένων.

Έπρεπε να φτάσουμε στην Αναγέννηση με του Γαλιλαίου, τους Καρτέσιους και του Νεύτωνες για να ξαναβγεί στην επιφάνεια η θετική πλευρά του πλατωνισμού»².

Ύστερα από την αποτυχία του πλατωνισμού να συστήσει το «καθολικό όργανο», που θα οδηγούσε τη σκέψη να πηγαινεί από το «γνωστό στο άγνωστο», η αριστοτελική συλλογιστική, σα σύστημα σκέψης «καθολικό και ορισμένο», από τον